

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçekle değil, alta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Yitro

Eylem ve İnanç

Yitro *peraşası* devrim niteliğinde bir anı kaydetmektedir: Tanrı – Göklerin ve Yeryüzünün Yaradan'ı – bir ulusla – Bene Yisrael ile – karşılıklı olarak bağlayıcı olacak bir sözleşmeye, bizim bir *berit*, yani akit olarak adlandırdığımız bir antlaşmaya girmiştir.

Tora'daki ilk İlahi antlaşma bu değildir. Tanrı daha önce de Noah'la ve onun üzerinden tüm insanlıkla bir antlaşma yapmıştı. Aynı şekilde Avraam'la da, işareti *berit mila* olan bir antlaşma gerçekleştirmişti. Ancak o antlaşmalar tamamen karşılıklı değildi. Tanrı, Noah'ın mutabakatını talep etmemiş, Avraam'ın onayını beklememişti.

Sinay ise tamamen farklı bir olaydır. İlk kez olmak üzere, Tanrı, antlaşmanın tamamen karşılıklı olmasını, tamamen özgür bir şekilde kabul edilmesini istemiştir. Böylece, Sinay'daki vahyin hem öncesinde hem de sonrasında, Tanrı'nın, Moşe'ye, halkın bu antlaşmaya gerçekten de mutabık olduğundan emin olmasını emrettiğini görmekteyiz.

Bu konu temel öneme sahiptir. Tanrı, güçle değil, hakla hüküm sürmek ister. Köle bir halkı özgürlüğe kavuşturmuş olan Tanrı, özgür insanoğullarının özgür ibadetini aramaktadır.

Tanrı, yarattıklarına karşı bir despot gibi davranmaz.

Avoda Zara 3a

Sonuç olarak, binlerce yıl sonrasında Thomas Jefferson tarafından Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'nde tarif edilmiş olan, yönetenlerin ve yönetimlerin "haklı güçlerini, yönetilenlerin rızasından" elde ettikleri ilkesi, Sinay'da doğmuştur. Bu nedendir ki, Sinay'daki Antlaşma, halkın mutabık olması şartına bağlıydı.

Şunu kabul etmek gerekir ki, Talmud Bene Yisrael'in bu konuda gerçekte ne kadar özgür olduklarını sorgulamakta ve hayret verici bir tablo tasvir etmektedir. Talmud'a göre Tanrı, dağı Bene Yisrael'in başlarının üzerinde havada tutmuş ve "Eğer kabul ederseniz, ne âlâ. Aksi takdirde, mezarınız burası olacak" demiştir. Bu başka bir zaman değinilecek başka bir meseledir. Ama şu an için, metnin basit anlamında buna yönelik hiçbir gösterge olmadığını söylemekle yetinelim.

Asıl ilginç olan, Bene Yisrael'in, rızalarını belirtmek için kullandıkları sözlerdir.

Tekrarlayalım; Bene Yisrael bunu üç kez yapmışlardır. İlki, Vahiy'den önce, diğer ikisi de Vahiy'den sonra, Mişpatim *peraşası*ndadır.

Bu üç pasuğa kulak verin. Vahiy'den önce:

Tüm halk birlikte cevap verdi ve “A-Şem’in söylediği her şeyi yapacağız [naase]” dediler.

Şemot 19:8

Ve sonra:

Moşe gelip, A-Şem’in tüm sözlerini ve tüm kanunları halka anlattı. Tüm halk bir ağızdan cevap vererek “A-Şem’in söylediği her şeyi yapacağız [naase]” dedi.

Şemot 24:3

“[Moşe] Antlaşma Kitabı’nı aldı ve halka okudu. [Bene-Yisrael] “A-Şem’in söylediği her şeyi yapacağız ve dinleyeceğiz [naase venişma]!” dediler.

Şemot 24:7

Aradaki ince farka dikkat edin. Bu beyanların ikisinde halk “A-Şem’in söylediği her şeyi yapacağız” demektedir. Üçüncüsünde ise çift fiil kullanılmaktadır: *naase venişma*; “yapacağız ve dinleyeceğiz” (veya itaat edeceğiz veya kulak vereceğiz veya anlayacağız). Şema sözcüğü “anlamak” anlamına gelir. Bunu Babil Kulesi ile ilgili anlatımda görmekteyiz:

“Öyleyse inelim ve orada dillerini karıştıralım ki birbirlerinin konuşmasını anlayamasınlar [*aşer lo yişmeu*]”

Bereşit 11:7

Şimdi, bu üç pasuk arasında başka bir farkın daha olduğuna dikkat edin. İlk iki pasukta, halkın birliği üzerinde bariz bir vurgu vardır. Her iki ifade de çok çarpıcıdır. İlki “*Tüm halk birlikte cevap verdi*” demektedir. İkincisi “*tüm halk bir ağızdan cevap verdi*” demektedir. Halkın ne kadar dik kafalı ve ayrışmacı olduğunu vurgulayan bir kitapta bu gibi fikir birliği beyanları enderdir ve kayda değer niteliktedir. Ama hem yapmaktan hem de *dinlemekten* veya anlamaktan bahseden üçüncü pasukta böyle bir ifade yer almamaktadır. Basitçe “*dediler*” denmektedir. Burada bir fikir birliği veya mutabakat vurgulanmamaktadır.

Karşımızda Tora’nın, Yahudiliğin tüm özellikleri içinde en çarpıcı olanlarından birine dair yorumu bulunmaktadır: eylem ile inanç arasındaki, *asiya* ve *şemia*, yani yapmak ile anlamak arasındaki fark.

Hıristiyanların teolojisi vardır. Yahudilerinse kanunu vardır. Bunlar, dini yaşama yönelik birbirinden çok farklı iki yaklaşımdır. Yahudilik, bir eylem toplumu hakkındadır. İnsanların birbirleriyle olan alışverişlerinde nasıl bir etkileşim içinde oldukları hakkındadır. Tanrı’yu, kolektif yaşamımızın ortak mekânlarına getirmek hakkındadır. Tıpkı Tanrı’yu, yaptıklarına bakarak tanımamız gibi, aynı şekilde Tanrı da bizden, O’nu, yaptıklarımızın içine getirmemizi istemektedir. Goethe’nin ifade ettiği gibi, başlangıçta, eylem vardı. Yahudilik, işte bu nedenle kanun odaklı bir inançtır, çünkü kanun, davranışın mimarisidir.

Ancak iş inanca, amentüye, doktrine, *asiyadan* çok, *şemiaya*; yani eylemden çok, anlayışa bağlı olan şeylere geldiğinde – Yahudilik işte bu konularda fikir birliği çağrısında bulunmamaktadır. Bunun sebebi Yahudilikte inançların eksik olması değildir. Aksine, Yahudilik, tam da inançlarımız – en önemlisi de monoteizm inancı, yani en az ve en çok bir Tanrı olduğuna yönelik inanç – *nedeniyle* Yahudiliktir. Tora bize Bereşit’te yaratılıştan, Şemot’ta kurtuluştan ve bu haftaki *peraşada* vahiyden bahsetmektedir.

Yahudilik bir inançlar kümesidir, ama bu inançları anlayış ve yorumlama şeklimize dair bir fikir birliğine dayanan bir toplum değildir. Yahudilik, düşünsellik ve mizaç açısından hepimizin farklı olduğu gerçeğini tanır. Yahudiliğin kendi rasyonalistleri ve mistikleri, filozofları ve şairleri, doğacıları ve doğaüstüçüleri olmuştur: Rabi Yişmael ve Rabi Akiva,

Yeuda A-Levi ve Rambam, Vilna'lı Gaon ve Baal Şem Tov. Biz *alahada* fikir birliği ararız, *agadada* değil. Bizler, *naase* – aynı şekilde hareket ederiz; ama *nişma* – her birimiz kendine has bir yolla olmak üzere anlarız. Tanrı'ya ibadet etme şeklimiz – kolektif – ve Tanrı'yı anlama şeklimiz – bireysel – arasındaki fark budur.

Büyüleyici olan, Yahudiliğin bu iyi bilinen niteliğini, bizzat Tora'nın ima etmiş olmasıdır. Tora bunu, *naase* hakkında konuşurken “birlikte” ve “bir ağızdan” deyip, *nişmadan* bahsederken özel hiçbir kolektif konsensüse yer vermeyerek yapmıştır.

Eylemlerimiz – *naasemiz* – alenidir. Düşüncelerimiz – *nişmamız* – ise, özeldir. İşte bu şekilde, bir yandan Tanrı'ya hizmet ve ibadet etmeye hep birlikte gelir, diğer yandan O'na bireysel olarak, kendi benliğimizin benzersizliğiyle yaklaşıyoruz.

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları:

1. Sinay Dağı'ndaki antlaşmayı, Tanrı ile halkı arasındaki diğer antlaşmalardan farklı kılan neydi?
2. Ne zaman “evet” diyeceğinize nasıl karar verirsiniz? Aklınıza, önemli bir şeye yönelik mutabakatınızı öncelikle eylemle ve onu ancak daha sonra anlayarak [veya bunun aksi bir sıralamayla] ifade ettiğiniz bir zaman geliyor mu?
3. *Naase* ve *nişmayı*, kişisel ve kolektif karar verme süreçlerimizde nasıl dengeleyebiliriz?